

LIETUVOS MUZIEJŲ LEIDYBINĖ VEIKLA: YPATUMAI IR TENDENCIJOS

LAURA JANKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: laura.jankeviciute@gmail.com

Straipsnyje analizuojamas muziejinės komunikacijos vaidmuo, jos formos, leidybinės veiklos ir leidinių svarba, tiriami bendrieji leidybinės veiklos organizavimo muziejuje ypatumai: padaliniai, darbuotojų pareigybės, leidybos projektų įgyvendinimo etapai, finansavimo šaltiniai, partneriai, leidinių repertuaro savitumai. Analizuojant Lietuvos muziejų leidybos savitumus, aptikta nemažai leidybinio darbo organizavimo spragų, siūlomos jų taisymo alternatyvos.

Straipsnis turėtų būti naudingas ne tik akademinėi bendruomenei, tiriančiai muziejinės komunikacijos formas ir jų ypatumus. Jis gali būti aktualus kultūros sričių darbuotojams: muziejinkams, kultūros projektų iniciatoriams ir rengėjams, muziejų steigėjams, koordinuojantiems muziejaus veiklą, potencialiems muziejaus leidybos projektų finansuotojams, kurie suinteresuoti, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos kaupti, saugoti, restauruoti, eksponuoti ir ypač populiarinti muziejų kultūros vertybes ir gamtos paveldą, ugdoma intelektualiai visuomenė, kokybiškai atnaujinama kultūrinių erdvių veikla.

Reikšminiai žodžiai: muziejinė komunikacija, muziejų leidyba, organizavimo modeliai, leidybos projektai, finansavimo šaltiniai, partneriai, tradicinė leidyba, elektroninė leidyba.

Šiandien muziejus – ne tik laisvalaikio leidimo vieta, kur kaupiamos, restauruojamos ir eksponuojamos kultūros ir gamtos vertybės. Šiuolaikiškas muziejus – tai ir profesionali pažinimo institucija, pritraukianti vis daugiau lankytojų, atverianti duris visoms gyventojų grupėms ir sluoksniams, prisitaikanti prie spartaus visuomenės kitimo, jos poreikių, laisvalaikio leidimo būdų. Taigi akivaizdu, jog šiame kontekste muziejinės komunikacijos vaidmuo šiandien yra neabejotinai reikšmingas. Visos jos formos, tiek ro-

dančios, tiek interpretuojančios muziejuose kaupiamas vertybes, turi padėti įgyvendinti muziejų misiją ir užmegzti kuo glaudesnę ryšį su visuomene. Šiais modernių technologijų laikais, žmonėms vis labiau tolstant nuo kultūrinių erdvių, modernėti turi ir patys muziejai. Populiarindami istorijos, literatūros, kultūros, meno, gamtos, mokslo ir technikos paveldo objektus, muziejai privalo derintis prie visuomenės ir sudaryti jai sąlygas įvairiapusiškai pažinti sukauptą paveldą, ugdyti jos narių saviraišką ir kūrybiškumą.

Lietuvos 106 muziejuose, kurie pagal 2003 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo pakeitimo įstatymą [11] yra skirstomi į nacionalinius, respublikinius, apskričių, savivaldybių, žinybinius ir kitus, 2008 m. sausio 1 d. buvo sukaupia per 6 mln. eksponatų. Kasmet muziejų eksponatų gausėja. Norėdami kuo išsamiau savo esamiems ar būsimiems lankytojams pristatyti kaupiamą ir saugomą kultūros ir gamtos paveldą, muziejai jį reprezentuoja ne tik ekspozicijomis, parodomis, edukacinėmis programomis, konferencijomis, šventėmis ir pan., bet ir įvairiais tradiciniais ir skaitmeniniais leidiniais. Populiarindami sukaupus turtus, muziejininkų tyrinėjimus, savo veiklos gaires ir rezultatus bei siekdami užmegzti kuo glaudesnius ryšius su kiekvienu potencialiu lankytoju, muziejai imasi leidybinės veiklos. Taigi šio straipsnio objektas yra Lietuvos muziejų leidybinė veikla.

Pastarųjų metų Lietuvos muziejų leidybinė veikla nėra tyrinėta mokslo darbuose. Fragmentiškų žinių galima atrasti tik keliose bendro pobūdžio publikacijose, tačiau vertėtų paminėti, kad jos pateikiamos labai abstrakčiai ir glaustai. Muziejų interneto svetainėse galima atrasti šiek tiek duomenų apie leidybos organizavimą bei leidinių repertuaro ypatumus, tačiau ši informacija nėra tiriamojo pobūdžio. Taigi savo turiniu straipsnis yra autentiškas ir aktualus šios srities tyrėjams.

Pastaraisiais metais itin pabrėžiama informacijos apie šalies paveldą sklaidos problema, muziejų prestižo kėlimo būtinybė ir muziejų galimybių laisvalaikio rinkoje

plėtra. Todėl šio straipsnio objektas yra aktualus sprendžiamų klausimų kontekste. Jo analizė ir tyrimas padės detaliau suvokti, kokį vaidmenį muziejaus veikloje atlieka leidyba, kaip mūsų šalies muziejuose šiandien ji organizuojama, kokius rezultatus teikia ir kaip toliau turėtų būti vystoma. Naujas požiūris į leidybą kaip į muziejinės komunikacijos formą padės atskleisti dabartinę situaciją ir nusakyti šiuolaikines muziejinės leidybos tendencijas. Straipsnio tema aktuali tuo, kad ją ištyrus bus sukonkretinta ir detalai ištirta kartais tarp daugybės muziejų funkcijų nublankstanti muziejų leidybinė veikla.

Šio straipsnio tikslas – nagrinėjant Lietuvos muziejų leidybinę veiklą, atskleisti muziejinių institucijų leidybos savitumus ir rezultatus, t. y. leidinių repertuaro, bruožus. Tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai – išnagrinėti muziejinės komunikacijos vaidmenį, jos formas, leidybinės veiklos ir leidinių svarbą, iširti bendruosius muziejaus leidybinės veiklos organizavimo ypatumus: padalinius, darbuotojų pareigybes, leidybos projektų įgyvendinimo etapus, finansavimo šaltinius, partnerius, leidinių repertuaro ypatybes.

Tyrime taikyti įvairūs mokslo metodai. Muziejinės komunikacijos formos ir jų reikšmė tiriama mokslinės literatūros analizės metodu. Bendroji Lietuvos muziejų leidybinės veiklos būklė nagrinėjama remiantis Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos (toliau LRKM) duomenų analizės, loginiu, anketiniu būdu surinktos informacijos statistiniu, bibliometriniu, bibliografiniu,

spaudinių tyrimo *de visu*, jų tipologinės analizės ir kitais mokslo metodais.

Rašant straipsnį remtasi specialiąja literatūra, įvairiais užsienio ir lietuvių tyrėjų straipsniais, internete skelbiamais duomenimis. Nemažai informacijos surinkta tiesiogiai bendraujant su muziejų darbuotojais. Statistiniai duomenys gauti iš Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Informacinės visuomenės plėtros skyriaus, kuris kasmet renka muziejų veiklos statistiką ir pateikia interneto portale *www.muziejai.lt*.

Renkant medžiagą bendrajai Lietuvos muziejų leidybinės veiklos analizei, visų pirma buvo tyrinėjami trys nacionaliniai šalies muziejai: Lietuvos nacionalinis muziejus (toliau – LNM), Lietuvos dailės muziejus (toliau – LDM), Nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus. Respublikinių muziejų leidybinės veiklos gairės ištirtos remiantis elektroniniuose muziejaus leidiniuose teikiamais duomenimis ir periodinės spaudos straipsniais. Mažiausiai duomenų apie savo leidybinę veiklą viešai skelbia savivaldybių muziejai, kurie sudaro didžiąją dalį visų Lietuvos muziejų. Siekiant detalai atspindėti ne tik didžiųjų, bet ir mažesniųjų šalies muziejų leidybą, buvo parengta ir 63 savivaldybių muziejams išsiųsta anketa, kurios duomenys teikiant pavyzdžius naudojami antrame skyriuje. Nors anketų grįžtamumas, pasitelkus telefoninį bendravimą ir elektroninius priminimo laiškus, buvo tik 30,2 proc., iš 19 savivaldybių muziejų gauta informacija atskleidžia nemažai šio tipo muziejų leidybinės veiklos organizavimo aspektų. Taigi muziejų leidybinės veiklos ypatumai analizuojami

tiriant 3 nacionalinius, 15 respublikinių ir 19 savivaldybių muziejų. Kai kuriose vietose, siekiant detalizuoti muziejų leidybą, remiamasi LRKM renkamos muziejų statistikos duomenimis.

MUZIEJINĖ KOMUNIKACIJA IR LEIDYBOS PRODUKTAS

Siekiant kuo ilgiau išsaugoti, kuo detaliau ištirti ir perteikti visuomenei sukauptas kultūros vertybes ir gamtos objektus, kuriami muziejai. Jie neatsiejami nuo visuomenės. Tik komunikuodami su visuomenės nariais, t. y. rodydami ir aiškindami kultūros dalykus, muziejai gali egzistuoti ir visapusiškai vykdyti jiems pavestas funkcijas – kaupti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti ir populiarinti. Kad įgyvendintų savo misiją, muziejai turi derinti vertybių kaupimą ir saugojimą su komunikacija, nuolatiniu informacijos teikimu visuomenei, jos švietimu ir ugdyimu.

Muziejų ir visuomenės tarpusavio sąveika yra viena svarbiausių muzeologijos problemų. Muziejinės komunikacijos teorija tiria ir aiškina, kokiais bendrais ir specialiais principais remiantis rinkiniai pateikiami visuomenei. Muziejinė komunikacija vyksta *rodant* ir *aiškinant* (interpretuojant) muziejuose sukauptas vertybes ir objektus [24].

Muziejinės komunikacijos formų grupės yra dvi. Pirmoji – įvairios muziejinės *parodos* (nuolatinės, laikinos, proginės ir pan.), kurios viena nuo kitos skiriasi turiniu, tematika, metodu, trukme, komunikavimo su lankytoju forma. Parodos pasižymi tiesioginės komunikacijos, kurios pagrindinis

tikslas – rodyti, savybėmis. Antroji grupė – muziejinės *programos* ir *publikacijos*. Jos yra būtinos, nes vien objektai negali atskleisti visų bendravimo su visuomene plotmių. Šių formų esmė – aiškinti, interpretuoti. Remdamasi muziejaus vertybėmis ir priartėdama prie jų, interpretacija mėgina žadinti žiūrovų domėjimąsi ir atverti galimybes daryti įžvalgas [24].

Muziejinės programos – tai orientavimas, apžiūrėjimas su vadovu, spektaklis, demonstravimas, pranešimas, referatas, vieša diskusija, seminarai, kursai, darbo grupės, klubai ir t. t. Svarbų vaidmenį užmezgant ryšį su visuomene atlieka muziejaus leidiniai, t. y. publikacijos, turinčios galimybę plisti. Nors ir negalėdamos pakeisti tiesioginių komunikacijos formų, publikacijos pasiekia labai didelę visuomenės dalį, netgi tuos narius, kurie niekada ir neaplankys muziejaus, kaip antai internetinės svetainės lankytojus.

Pastaruoju metu sparčiai modernėjanti muziejinės komunikacijos forma – leidyba – užima svarbią vietą organizuojant muziejaus veiklą. Ji atlieka begalę reikšmingų funkcijų, padedančių muziejui komunikuoti su įvairiais visuomenės nariais, atspindėti savo veiklą ir vietą visuomenės kultūriniam gyvenime. Analizuojant leidybinio produkto reikšmę muziejaus gyvenime, išryškėja šios leidybinės veiklos funkcijos: informacinė, reprezentacinė, reklaminė, kultūros paveldo reikšminimo, edukacinė, ryšių su visuomene, visuomenės meninio ugdymo, mokslo, tyrimų populiarinimo, švietimo, kultūros ir menų tarpusavio ryšių palaikymo, kitos funkcijos.

Taigi muziejus – tai institucija, atliekanti atminties saugojimo ir socialinę misijas. Šių misijų įgyvendinimo kontekste muziejų leidiniai – reikšminga priemonė, padedanti muziejui užmezgti ir išlaikyti ryšį su savo lankytojais. Jie itin svarbūs ugdant intelektualią, pilietinę visuomenę, suvokiančią mūsų šalies istorinio, kultūrinio ir gamtos paveldo vertę.

BENDRIEJI MUZIEJŲ LEIDYBINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO YPATUMAI

Pagrindinė Lietuvos muziejų misija – kaupiti, saugoti istorijos, kultūros, meno vertybes, gamtos objektus, populiarinti juos ir padaryti visuomenei labiau prieinamus. Aktualizuodami ir siekdami išsaugoti nacionalinės kultūros tapatumą, mūsų šalies muziejai kaupiamą bei saugomą archeologijos, istorijos, etninės kultūros, gamtos paveldą pristato ne tik ekspozicijomis, parodomis, edukacinėmis programomis, konferencijomis, bet ir įvairiais tradiciniais bei skaitmeniniais leidiniais (žr. 1 lentelę).

Analizuodami 2007 m. LRKM Informacinės visuomenės plėtros skyriaus surinktus ir interneto svetainėje *www.muziejai.lt* skelbiamus mūsų šalies muziejų veiklą statistinius duomenis, kuriuos renkant informaciją pateikė 3 nacionaliniai, 15 respublikinių, 3 apskričių, 63 savivaldybių, 17 žinybinių ir 5 nevalstybiniai muziejai ir viešosios įstaigos, matome, kad 2007 metais Lietuvos muziejai išleido 556 leidinius, iš kurių 109 katalogus ir knygas, 36 skaitmeninius leidinius ir 411 kitų leidinių (brošiūrų, bukletų, plakatų ir

1 lentelė. Lietuvos muziejų leidybinė veikla 2007 m.

	Muziejų skaičius	Katalogų ir knygų	Skaitmeninių leidinių	Kitų leidinių	Iš viso leidinių
Nacionaliniai muziejai	3	24	7	98	129
Respublikiniai muziejai	15	19	10	137	166
Apskričių muziejai	3	0	1	6	7
Savivaldybių muziejai	63	56	17	132	205
Žinybiniai muziejai	17	6	1	6	13
Nevalstybiniai muziejai ir viešosios įstaigos	5	4	0	32	36
Iš viso	106	109	36	411	556

pan.). Aktyviausi – nacionaliniai ir respublikiniai muziejai. Analizuodami išsamesnę LR KM pateikiamą statistinę informaciją, skelbiamą interneto portale *www.muziejai.lt*, matome, kad dinamišką leidybinę veiklą vykdo ir kai kurie savivaldybių muziejai: Kupiškio etnografijos muziejus, Marijampolės kraštotyros muziejus, Molėtų krašto muziejus ir kt. Nors bendras leidinių skaičius iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti ir gana didelis, detaliau tyrinėjant duomenis paaiškėja, kad ne visuose Lietuvos muziejuose leidybinė veikla yra išplėtotą. Kai kurie muziejai tik žengia pirmuosius žingsnius leidybos srityje: pradeda leisti didesnės apimties parodų katalogus, knygas, kompaktinius diskus, kuria interneto svetaines. Nors tokių muziejų mūsų šalyje kasmet mažėja, yra ir nemažai muziejų, kurie jau daugelį metų užsiima leidyba, turi susiklosčiusias muziejinės leidybos tradicijas ir kasmet visuomenei pasiūlo vis didesnę leidinių įvairovę.

MUZIEJŲ LEIDYBOS ORGANIZAVIMO MODELIAI. LEIDYBOS PADALINIAI IR PAREIGYBĖS

Lietuvos muziejuose leidybinė veikla organizuojama įvairiai. Galima išskirti tris pagrindinius leidybos organizavimo muziejuose modelius.

Pirmas modelis – leidybinę veiklą muziejuose vykdo specialus muziejų skyrius, t. y. leidybos padalinys. Toks padalinys įkurtas visuose trijuose Lietuvos nacionaliniuose (LNM, LDM ir M. K. Čiurlionio dailės muziejuje) ir kai kuriuose didesniuose respublikiniuose šalies muziejuose: Valstybiniame Vilniaus Gaono žydų muziejuje, Šiaulių „Aušros“ muziejuje, Lietuvos aviacijos muziejuje).

Antras modelis – leidybinę veiklą vykdo kiti muziejų padaliniai, kaip antai ryšių su visuomene, informacijos ir pan. Tokiu principu leidyba užsiima nemažai respublikinių ir keli savivaldybių muziejai: Maironio lie-

tuvių literatūros muziejus, Lietuvos liaudies būties muziejus, Vytauto Didžiojo karo muziejus, Žemaičių vyskupystės muziejus, Biržų krašto muziejus „Sėla“, Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato skyrius – Archeologijos ir istorijos muziejus ir kt.

Trečias modelis – leidybos projektus muziejuose vykdo įvairūs darbuotojai. Šis leidybinės veiklos organizavimo metodas Lietuvoje populiariausias, jį renkasi dauguma mūsų šalies savivaldybių muziejų: Zana-vykų krašto muziejus, Kupiškio etnografijos muziejus, Rokiškio krašto muziejus, Gargždų krašto muziejus, Kaišiadorių muziejus, Utenos kraštotyros muziejus ir kiti.

Taigi apibendrinant 37 Lietuvos muziejų leidybinės veiklos pobūdį (žr. 2 lentelę) galima teigti, kad dominuoja trečias modelis. Darbuotojai leidybą organizuoja net 20-yje tirtų Lietuvos muziejų, 11-oje iš jų leidybinę veiklą kuruoja ryšių su visuomene ar informacijos skyriai ir tik 6-iuose veikia specialūs leidybos padaliniai.

Vertėtų paminėti, kad egzistuoja ir ketvirtas leidybinės veiklos muziejuose organizavimo modelis, kai leidybą kuruoja leidybos

specialistas, t. y. leidybos projektų vadovas, tačiau tokia praktika tirtuose Lietuvos muziejuose kol kas netaikoma.

Detaliau analizuojant pirmajame modelyje išskirtų muziejuose veikiančių specialiųjų leidybos padalinių veiklą, nesunku išskirti pagrindines jų funkcijas. Muziejų leidybos padaliniai – tai tarsi nedidelės leidyklos, kurios tobulina muziejininkų leidybos idėjas, rengia leidinių sąmatas, vykdo fondoiešką, redaguoja tekstus, rūpinasi iliustracijomis, atlieka grafinį muziejų leidinių dizainą, juos maketuoja, organizuoja konkursus ir leidinių spausdinimą, rengia parodų ir ekspozicijų etiketes.

Muziejų leidiniai yra kruopštaus perengiamojo darbo rezultatas, todėl turi perteikti naujausią žinių ir informacijos lygmenį. Tai gi svarbu, kad muziejaus leidybinei veiklai būtų skiriamas ypatingas dėmesys: leidinius rengtų kvalifikuoti, leidybą išmanantys specialistai. Lietuvos muziejuose, kuriuose veikia specialus leidybos skyrius, dažniausiai yra šio skyriaus vedėjo, redaktoriaus, dailininko arba dizainerio-maketuotojo pareigybės.

2 lentelė. Leidybos organizavimo modelių pasiskirstymas Lietuvos muziejuose

	Muziejų skaičius	Pirmas modelis (muziejų skaičius)	Antras modelis (muziejų skaičius)	Trečias modelis (muziejų skaičius)
Nacionaliniai	3	3	0	0
Respublikiniai	15	3	7	5
Savivaldybių	19	0	4	15
Iš viso	37	6	11	20

Nedideliuose (savivaldybių) Lietuvos muziejuose, kuriuose nėra specialių leidybos skyrių, leidybinę veiklą vykdo kitų padalinių darbuotojai. Dažniausiai tai ryšių su visuomene specialistai, rinkinių saugotojai, patys muziejų vadovai, muziejuose dirbantys etnografai arba etninės veiklos organizatoriai, istorikai, archeologai, edukacijos skyrių specialistai, dailininkai, administracijos darbuotojai ir kiti muziejininkai. Surinkę reikiamą tekstinę ir vaizdinę informaciją, jie kreipiasi į leidyklas ir spaustuves, kad jų leidybos ir poligrafijos specialistai įgyvendintų leidybos projektą. Reikėtų pripažinti, kad tokių muziejų, kurie leidybinę veiklą vykdo aktyviai bendradarbiaudami su įvairiais partneriais, Lietuvoje yra didžioji dauguma. Tik nacionaliniai ir trys respublikiniai muziejai, turintys specialų leidybos padalinį kuriame dirba redaktoriai, maketuotojai ir kt., leidybinės veiklos organizavimą yra sutelkę specializuotame skyriuje, todėl neturi didelio poreikio užmegzti ryšius su šių paslaugų teikėjais.

LEIDYBOS PARTNERIAI IR PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMO SPRAGOS

Vertėtų pripažinti, kad muziejaus leidinių įvairovė ir kokybė priklauso ne tik nuo muziejaus darbuotojų leidybinio pobūdžio veiklos organizavimo gabumų, bet ir nuo pasirinktų leidybinių projektų įgyvendinimo partnerių.

Organizuodami leidybinį darbą, muziejaus darbuotojai užmezga bendradarbiavimą tiek su valstybinio, tiek su privataus sekto-

riaus įmonėmis ir jų atstovais. Įgyvendinant skirtingą leidybinio projekto etapą, ieškoma potencialių partnerių, jais tampa valstybinės institucijos, kiti muziejai, dizaino studijos, leidyklos, vertimo ir redagavimo paslaugas teikiančios įmonės, spaustuvės, leidinių platinimo įmonės.

Lietuvos muziejai, turintys leidybos padalinį ar gerai leidybinį darbą išmanančių specialistų, bendradarbiauja dažniausiai tik fondoieškos ir paskutiniuose projekto įgyvendinimo (spausdinimo, reklamos ir platinimo) etapuose. Šiuose muziejuose leidybos projekto organizavimas yra nesudėtingas: informacijos paieškos, fotografavimo, tekstų rinkimo, maketavimo, redagavimo ir korektūros darbus atlieka leidybos arba kitų skyrių muziejaus darbuotojai. Todėl išsiverčiama be papildomų paslaugų pirkimo. Dažniausiai skelbiamas konkursas tik spaudos darbams, o po jo parengtas spaudai maketas atiduodamas konkursą laimėjusios spaustuvės darbuotojams. Taigi didžiųjų Lietuvos muziejų pagrindiniai leidybos projektų partneriai – specialiosios finansavimo programos ir spaustuvės. Čia taip pat vertėtų paminėti ir platinimo įmones, užsiimančias muziejaus leidinių prekyba šalies knygynuose ar kitose prekybos vietose.

Skaitytojui, į kurio rankas patenka muziejaus išleistas leidinys, suteikiama galimybė netiesiogiai „apsilankyti“ pačiame muziejuje, todėl visa spausdinama medžiaga turi būti griežtai ir atidžiai kontroliuojama. Leidiniai – ar tai būtų didelė mokslinio pobūdžio knyga, ar parodos plakatas, programa, kvietimas – turi būti aukštos vaizdinės ir

turinio kokybės. Nepriekaištinga spauda – puiki tapatybės perteikimo priemonė, todėl muziejaus leidinių išvaizda turi atspindėti ir jį patį. Čia labai svarbu pasirinkti tinkamą spaustuvę, sugebėsiančią įgyvendinti muziejaus specialistų sumanymą ir poligrafine forma perduoti skaitytojui muziejaus „žinutę“. Lietuvoje muziejų leidinių spausdinimo srityje šiuo metu pirmuoja UAB „Petro ofsetas“, UAB „Sapnų sala“, UAB „Logotipas“, AB „Jakšto spaustuvė“ ir kitos.

Mažesni (savivaldybių) muziejai, kuriuose leidybinį darbą organizuoja ne leidybos specialistas, dažniau užmezga santykius su fotografavimu, dizaino, redagavimo, leidybos, spausdinimo, platinimo paslaugas teikiančiomis įmonėmis ar specialistais. Neturėdami leidybinį darbą išmanančių darbuotojų, jie patiki projektus kitiems.

Analizuojant muziejų leidybos projektų įgyvendinimo etapus ir partnerius, ypatinę dėmesį tenka skirti muziejaus leidinių platinimui. Didžiųjų mūsų šalies muziejų leidiniai platinami muziejuose, įvairiuose šalies knygynuose, jų galima įsigyti telefonu. Anketinio tyrimo, kuriame dalyvavo 19 savivaldybių muziejų, duomenys atskleidžia dar didesnę platinimo taškų, o sykiu ir leidinių platinimo partnerių įvairovę: muziejų leidiniai platinami turizmo informacijos centruose, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretariate, Lietuvos Respublikos ambasadose, poilsio namuose, sanatorijose, mokyklose, vaikų darželiuose, per įvairius mieste vykstančius renginius ir t. t. Tačiau yra nemažai muziejų (dažniausiai mažųjų

savivaldybių), kurių leidinių galima įsigyti tik pačiuose muziejuose. Tokia leidinių platinimo „strategija“ neturėtų būti praktikuojama. Muziejų išleisti leidiniai turi pasiekti kuo didesnę visuomenės dalį, todėl ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas išleistų leidinių platinimo funkcijai.

Akivaizdi ir muziejaus leidinių reklamos spraga. Muziejai, turintys savo interneto svetaines, neretai sukuria rubrikas, kuriose pateikia išleistų leidinių bibliografinius aprašus (Trakų istorijos muziejus, Panevėžio kraštotyros muziejus ir kt.). Didžiųjų šalies muziejų interneto svetainėse galima atrasti ir anotacijų, supažindinančių su leidinių turiniu (LNM, LDM, M.K. Čiurlionio muziejus, Maironio lietuvių literatūros muziejus, Kaišiadorių muziejus, Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus ir kt.). Tačiau šią informaciją skelbia ne visi muziejai: kai kuriuose iš viso nėra jokių duomenų apie leidybinės veiklos rezultatus (Lietuvos liaudies buities muziejus, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Rokiškio krašto muziejus ir kt.), kituose – rubrika „Publikacijos“ egzistuoja, tačiau medžiaga nepateikiama (Alytaus kraštotyros muziejus), yra tokių muziejų (Molėtų krašto muziejus), kurių interneto svetainėse rasime leidinių viršelių iliustracijų ir nebus jokios kitos informacijos (neaišku, kada išleista, koks turinys ir pan.). Taigi panašaus pobūdžio muziejų interneto svetainių trūkumai, siekiant efektyvios komunikacijos su visuomenės nariais, turėtų būti pašalinti.

Renginiai – dar viena muziejų leidinių pristatymo priemonė. Pastaraisiais metais leidinių pristatymo renginius organizavo

dauguma šalies muziejų, tačiau šiame etape ne iki galo atliekama ryšių su visuomene funkcija: apie renginius plačiai neskelbiama žiniasklaidoje, o juk žiniasklaida – dar vienas muziejaus leidybinės veiklos partneris.

Kasmet vykstančioje Vilniaus knygų mugėje savo leidinius atskiruose stenduose pristato tik LNM ir LDM. Taigi galime daryti išvadą, kad viename iš pagrindinių mūsų šalies kultūrinių renginių, skirtų knygai, Lietuvos muziejų leidiniai nėra visapusiškai atspindėti. Žinoma, atskirai nedideli muziejai neišgalėtų dalyvauti mugėje, tad reikšmingą vaidmenį čia turėtų atlikti su visais muziejais ryšį palaikanti institucija – Lietuvos muziejų asociacija.

Apibendrinant muziejų leidybinės veiklos organizavimo savitumus, reikėtų paminėti, kad norint į rinką „išleisti“ visapusiškai kokybiškus muziejaus leidybos produktus, reikia pačiame muziejuje turėti kvalifikuotų specialistų arba mokėti pasirinkti profesionalius leidybinės veiklos partnerius. Pastaruoju metu itin aktualinama viena iš pagrindinių muziejų silpnybių – žmogiškųjų išteklių stoka, t. y. kvalifikuoto personalo trūkumas. Ši problema išryškėja ir po atliktos anketinės apklausos: daugelyje savivaldybių muziejų leidybinį darbą kuruoja ne leidybos specialistai. Analizuojant projektų įgyvendinimo etapus, pastebėta nemažai spragų. Taigi įgyvendinant leidybos projektus, kad būtų tinkamai pristatyti muziejaus rinkiniai, parodos, darbuotojų tyrinėjimai ir kita muziejinių sukaupta medžiaga, sukurtas geras muziejaus įvaizdis visuomenėje, reikėtų susirūpinti ir leidybinio darbo organizavimo

įgūdžių formavimu ir tobulinimu, muziejų bendradarbiavimo būtinybe ir realiomis galimybėmis.

MUZIEJŲ LEIDYBINĖS VEIKLOS FINANSAVIMO ŠALTINIAI

Muziejų leidybinės veiklos intensyvumui, neretai ir pačių muziejaus leidinių kokybei daro įtaką muziejų finansavimas. Pagrindiniai muziejų finansavimo šaltiniai yra Lietuvos valstybė, miestų savivaldybės, muziejų steigėjai, įvairios specialiosios programos, fondai ir kiti teisėtai įgytų lėšų davėjai, kaip antai privatūs asmenys ir pan. Kadangi leidybinei veiklai iš pagrindinio muziejaus biudžeto skiriama lėšų dalis nėra didelė, kartais visai minimali, labai dažnai muziejų leidyba yra visiškai arba iš dalies finansuojama iš įvairių fondų ir specialiųjų programų lėšų. Dažniausiai tai LRKM finansuojamos programos, Kultūros rėmimo fondas, Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcijos, Litanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos programos. Iki 2004 m. aktyviai muziejų projektus rėmė Atviros Lietuvos fondas.

Daugelio muziejų leidinių leidybą yra parėmusi Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Egzistuoja šios finansuojamos programos, į kurių sritį patenka muziejų leidybos projektai arba kitokio pobūdžio projektai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai skatina muziejų leidybą: *Muziejinės veiklos programa* [17]; *Etninė kultūra* [12]; *Regionų kultūra* [21]; *Nevyriausybinių organizacijų kultūros projektų rėmimo programa* [20];

Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos programa [23].

Muziejų inicijuojamus leidybos projektus finansuoja ir Kultūros rėmimo fondas (seniau Lietuvos sporto ir kultūros rėmimo fondas). Tarp „Muziejų“ srities projektų rėmimo prioritetų yra: „parodų organizavimas Lietuvoje ir parodų katalogų leidyba; rinkinių skaitmeninimas, skaitmeninių leidinių leidyba, katalogų leidyba; informacinių muziejų svetainių kūrimas“ [6].

Muziejų leidybinei veiklai finansavimo šaltiniu neretai tampa Lietuvos svarbioms datoms ir jubiliejams paminėti skirtos programos, kaip antai Lietuvos valstybės – karaliaus Mindaugo karūnavimo 750 metų jubiliejaus programa, Lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo 100-mečio minėjimo programa. Rengiantis 2009 metais minėti Lietuvos vardo tūkstantmetį, Lietuvos Respublikos Prezidento 1997 m. gegužės 8 d. dekretu buvo sudaryta Lietuvos vardo tūkstantmečio valstybinė komisija, o jos veiklai suaktyvinti ir koordinuoti įkurta Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija. Ji kasmet rengia Lietuvos istorijos ir kultūros leidinių leidybos konkursą, skirtą iš dalies finansuoti mokslinių tyrimų ir leidybos projektus [14]. Ne vienas Lietuvos muziejus, apibendrinamas savo darbuotojų tyrinėjimus, mokslinę veiklą, yra pasinaudojęs šiuo finansavimu.

Leidybos projektus iš dalies finansuoja Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija [15], gavus jos paramą išleistas ne vienas Lietuvos literatūros ir rašytojų memorialinių muziejų parengtas leidinys:

2004 m. Lietuvos nacionalinis muziejus išleido knygą *Lietuvos himnas*, 2005 m. – *Sausis. Laisvės fotografija*, 2007 m. Maironio lietuvių literatūros muziejus – *Maironio lietuvių literatūros muziejus. Istorija ir rinkiniai* ir kt.

2002 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2003–2009 m. Etninės kultūros plėtros valstybinę programą [4; 22]. Pagrindiniai programos tikslai – išsaugoti sukauptą etninės kultūros paveldą, vykdyti nuoseklius tyrimus ir užtikrinti gyvosios tradicijos reiškinį palaikymo plėtrą. Šiems tikslams įgyvendinti numatytos priemonės, kurias vykdyti turi muziejai, kultūros, švietimo ir mokslo įstaigos, savivaldybės, nacionaliniai ir regioniniai parkai, nevyriausybines organizacijos. 2004 m. finansinę paramą gavo 54 muziejų parengti projektai, iš kurių net 18 – leidybos. Apibendrintas kryždirbystės paveldas – išleisti medinės liaudies skulptūros, geležinių kryžių viršūnių ir kitokie katalogai. Ši programa skatina leisti leidinius, skleidžiančius etninės kultūros žinias, kurių poreikis šiandien didžiulis. Per visą atgimimo laikotarpį daug šnekama apie etninės kultūros sklaidą, perteikimą jauniems žmonėms, išleidžiama nemažai įvairių leidinių, tačiau trūksta specialistų parengtų sisteminių knygų (o ir kitokia forma išleistų, pavyzdžiui, kompaktiniais diskais), kuriomis galėtų remtis mokytojai, kultūros darbuotojai. Šią spragą šiek tiek užpildė LDM, Alytaus kraštotyros, Utenos kraštotyros ir kitų muziejų leidiniai, LNM rengia „Lietuvos etnografijos žodyną“. Iki šiol skatinama ir iš dalies finansuojama edukacinių kraštotyros leidinių leidyba.

2007 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programą, pagal kurią daugumai šalies muziejų numatyta skirti lėšų jų informacinei bazei stiprinti, numatyta moderniomis priemonėmis ir technologijomis aktualinti šalies muziejų rinkinius ir užtikrinti visuomenei galimybę susipažinti su skaitmenintu kultūros paveldu ir informacija apie jį [13]. Taigi kaip tik šiuo metu minėtoji programa ir vykdoma. Lėšų leidybos projektams muziejai gauna ir iš užsienyje įsikūrusių lietuvių bendruomenių, privataus sektoriaus įmonių, fizinių asmenų.

Nors paminėta nemažai finansavimo šaltinių, ne visi muziejininkai rašo projektus ir dalyvauja konkursuose. Didesnių muziejų darbuotojai stokoja jiems laiko, mažesniųjų – tiek projektų rengimo, tiek jų įgyvendinimo patirties. Čia ir vėl išryškėja kvalifikuotų muziejų darbuotojų trūkumas, kurį savo SSGG (SWOT) analizių matricose atvaizduoja ne vienas Lietuvos muziejus [1; 2; 10]. Dėl per mažo biudžetinėms organizacijoms, iš jų ir muziejams, skiriamo darbo užmokesčio fondo kvalifikuoti specialistai nesiryžta juose dirbti. Trūksta lėšų darbuotojų kvalifikacijai tobulinti. Šiuo metu organizuojamuose muziejininkų kvalifikacijos kėlimo kursuose dėl lėšų stygiaus dalyvauja ne visų muziejų darbuotojai, o skaitomuose kursuose nėra leidybinius projektus pristatančių paskaitų [18]. Taigi galima daryti prielaidą, kad būtent dėl šių priežasčių gyvendinami ne visi planuojami leidybos projektai: laiku nerandamas jiems reikalingas finansavimas, kokybiškai

neįgyvendinami pirmieji projekto sėkmę lemiantys etapai.

MUZIEJŲ LEIDYBINĖS VEIKLOS REZULTATAI: TRADICINĖ LEIDYBA

Leidybos produktai – tai rašytinės, vaizdinės ir garsinės muziejaus ištarmės, kuriomis jis kreipiasi į visuomenę. Įvairūs muziejaus leidiniai ne tik išplečia ir papildo muziejaus siūlomą informaciją, bet ir suteikia žmonėms galimybę susipažinti su muziejaus turtais neinančią į patį muziejų: bibliotekose, namuose, interneto erdvėje ir pan. Leidiniais kiekvienas muziejus atkreipia dėmesį į save publikuojamu tekstu, nuotraukomis, išsamiau paaiškina eksponuojamų vertybių ir gamtos objektų istorinę, archeologinę, kultūrinę, meninę, kraštovaizdinę ar kitokią vertę.

Anot Fiedricho Waidacherio, taikomosios muzeologijos leidinių repertuarą sudaro dvi pagrindinės kategorijos: populiarieji ir profesiniai leidiniai [24]. Populiarieji leidiniai skiriami plačiajai visuomenei. Neretai jie yra leidžiami skirtingoms muziejų lankytojų grupėms: vaikams, jaunimui, neįgaliesiems, užsieniečiams ir pan. Populiarioji muziejaus literatūra gali turėti įvairių formą, dažniausiai tai prospektai, parodos apžiūrėjimo schemos ir planai, brošiūros; nuolatinio rinkinio vadovai; rinkinių vadovai; rinkinių katalogai; informaciniai leidiniai; specialūs parodų katalogai; atvirukai, skaidrės, reprodukcijos; periodika; smulkieji leidiniai; garso ir vaizdo publikacijos. Profesiniuose leidiniuose visuomenei išsamiai pristatomi muziejaus rinkiniai ir tyrimų rezultatai. Dažniausiai

tai yra registrai, bibliografijos leidiniai, monografijos, profesiniai žurnalai, metraščiai ir pranešimai, kurie skirti pirmiausia specialistams ir kuriais pagal mokslinių leidinių mainus muziejus dalyvauja tarptautiniame informacijos sraute.

Nagrinėjant Lietuvos muziejų leidinių repertuarą, iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad jis yra skurdokas, o labiausiai visuomenėje paplitusi nuomonė, kad repertuarą sudaro smulki dalomoji medžiaga ir retai atnaujinamos statiškos interneto svetainės. Detaliau tyrinėjant Lietuvos muziejų leidybinių veiklos rezultatus, tenka pripažinti, kad muziejų leidinių įvairovė yra didelė.

Lietuvos muziejų leidžiama tiek populiarioji, tiek profesinė literatūra yra parengta orientuojantis į labai plačią auditoriją. Todėl profesiniai leidiniai skirti ne tik muziejiniams, mokslininkams, tyrėjams, bet ir kiekvienam visuomenės nariui, besidominčiam muziejų ir jų darbuotojų veikla, įvairiais tyrinėjimais, o populiarieji leidiniai aktualūs ir tyrėjams.

Remiantis 2004 m. Rusijos knygų rūmų sukurtu tarpvalstybiniu standartu *Leidiniai. Pagrindinės rūšys, terminai ir apibrėžimai*¹

¹ Standarte pateikiamoje leidinių klasifikacijoje pagal periodiškumą serialiniai, periodiniai ir tęstiniai leidiniai pateikiami kaip savarankiškos leidinių rūšys. Analizuojant Lietuvos muziejų leidinių repertuarą, šio pobūdžio klasifikacija detaliai atitiko standarte išskirtas leidinių savybes, todėl siekiant išsamumo ir buvo panaudota straipsnyje. Tačiau vertėtų paminėti, kad tęstinių leidinių sąvoka, pateikiama *Tarptautiniame standartiniame Serialinių leidinių ir kitų tęsiamųjų išteklių bibliografiniame apraše*, apibrėžia kitokią leidinių apimtį ir

[3], priklausančiu Informacijos, bibliotekininkystės ir leidybos standartų sistemai (toliau SIBID), Lietuvos muziejų tradicinių leidinių repertuarą pagal periodiškumą galima suklasifikuoti į neperiodinius, serialinius, periodinius ir tęstinius leidinius.

Neperiodiniai leidiniai – gausiausia muziejaus leidinių grupė. Pagal šiuose leidiniuose pateikiamą informacijos pobūdį, muziejaus neperiodinius leidinius galima suskirstyti į keletą rūšių.

Moksliniai ir mokslo populiarinamieji leidiniai

Mokslinių leidinių leidyba muziejuose nėra itin praktikuojama, tačiau mokslo populiarinamųjų leidinių leidyba užsiima dauguma Lietuvos muziejų. Aktyviausi – visi trys nacionaliniai, kai kurie respublikiniai muziejai (Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus, Vytauto Didžiojo karo muziejus, Maironio lietuvių literatūros muziejus, Trakų istorijos muziejus, Lietuvos liaudies buities muziejus ir kt.). Mažiau aktyvūs savivaldybių muziejai. Išleistų knygų tematika labai įvairi. Dažniausiai tai monografijos, biografijos, knygos, skirtos muziejaus sukauptų vertybių tyrinėjimų rezultatams aptarti, informaciniai leidiniai. Savivaldybių muziejų knygų tematika atspindi to krašto ir jo apylinkių lankytinų vietų, istorijos, etnografijos, gamtos ir kultūros paveldo tyrinėjimų medžiagą.

santykį su periodiniais ir serialiniais leidiniais [7]. Atliekant tyrimą ir skirstant leidinius pagal periodiškumą, vartotinas pastarasis tęstinio leidinio apibrėžimas.

Muziejuose vyksiančių ar vykusių konferencijų, kongresų, simpoziumų ar seminarų medžiaga dažniausiai išleidžiama leidinio pavidalu: skelbiami konferencijos metu skaityti pranešimai, tezės, apibendrinamieji straipsniai, santraukos ir pan. Surinkta ir susisteminta medžiaga minimaliai apipavidalinama ir išleidžiama kaip praktinio pobūdžio priemonė, apibendrinanti muziejuje įvykusį ar įvyksiantį mokslinį renginį, pavyzdžiui, *Sacred Art Heritage: Investigations, Conservation and Restoration* (LDM, Vilnius, 2002).

Mokomieji leidiniai

Pastaruoju metu muziejuose itin aktyviai vykdomi edukaciniai projektai, kuriuos įgyvendinant išleidžiami ir specialūs mokomieji leidiniai. Dažniausiai tai informacinio pobūdžio, gausiai iliustruoti leidiniai, užduočių ar pratybų sąsiuviniai (pagal standartą *darbo sąsiuviniai*), kuriuose vaikams patrauklia forma pateikiama Lietuvos istorija, supažindinama su mūsų krašto tradicijomis, papročiais, garsiais žmonėmis, kaip antai *Istorijos pamokos Trakuose* (Trakų istorijos muziejus, Vilnius, 2000), *Anykščių miestelio žydai*, *Anykščių senamiestis* (A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, Anykščiai, 2002), *I lipdžio..., i verpio..., i da viskų užrašio...* (Biržų krašto muziejus „Sėla“, Vilnius, 2007) ir kiti. Šių leidinių turėtų būti daugiau, juolab kad dauguma šalies muziejų intensyviai organizuoja įvairius edukacinius ir kitus renginius.

Žinyiniai ir reklaminiai leidiniai

Šiai leidinių grupei priklauso įvairių sričių žodynai, enciklopedijos, žinynai, katalogai, prospektai, vadovai ir afišos. Lietuvos muziejai neleidžia žinyinių leidinių, tačiau katalogų ir vadovų leidyba užsiima didžioji jų dauguma. Norėdami pristatyti savo nuolatines parodas bei rinkinius, taip pat laikinąsias ekspozicijas, muziejai leidžia parodų katalogus: *Lietuvos Respublikos merų regalijos* (2003, Trakų istorijos muziejus), *Blažiejus Krivickas (1908–1988)* (2003, Marijampolės kraštotyros muziejus), *Pranas: vaizdinės abstrakcijos* (2005, LDM) ir kt. Nė viena jubiliejinė paroda neapsieina be savo katalogo. Dažniausiai parodų katalogai yra gausiai iliustruoti, juose pateikiama informacijos apie eksponuojamų vertybių praeitį, muziejuje atliktus tyrimus, įdedamos kūrėjų biografijos, įdomūs istoriniai faktai ir t. t. Leidinio pabaigoje spausdinamas jame įdėtų reprodukcijų sąrašas. Neretai tekstai ar bent jau tekstų santraukos pateikiamos anglų, rusų, vokiečių ar kitomis užsienio kalbomis. Labai dažnai katalogų pavadinimai atitinka parodos pavadinimą. Dauguma muziejų katalogų – spalvoti, tačiau pasitaiko ir nemažai nespalvotų šios grupės leidinių.

Rusiškajame standarte išskirtos dvi leidinių rūšys – muziejaus katalogas („kuriam yra muziejuje (muziejuose) esamų objektų sąrašas (išsamus arba dalinis) ir jų aprašymas“ [3]) ir vadovas („kurį sudaro patogiai keliaujant arba apžiūrint tvarka išdėstyti duomenys apie kokį nors geografinį punktą

arba kultūros ir švietimo įstaigą (renginį)“ [24]). Tyrinėdami Lietuvos muziejų leidinius, atrandame rinkinių vadovų, kurie tuo pat metu yra ir vadovai, ir muziejaus katalogai. Rinkinių vadovai labai panašūs į parodų katalogus. Juose pristatomi nuolatinių muziejų rinkinių eksponatai, pateikiama išsami informacija apie muziejų ir jo sukauptus turtus: *Vilniaus paveikslų galerijos vadovas Lietuvos dailė. XVI–XX a. pradžia* (2003, LDM), *Vilniaus pilys. The Castles of Vilnius* (2004, LNM) ir kt. Čia vertėtų paminėti ir muziejų leidžiamus albumus. Tai didelio formato, aukštos poligrafinės kokybės reprezentaciniai leidiniai, kurie leidžiami retai, dažniausiai tik specialiomis progomis. Albumų pradžioje pateikiami išsamūs pristatomieji straipsniai, neretai su trumpu vertimu į anglų kalbą. Šie leidiniai atlieka reprezentacinę funkciją, todėl kartu su muziejų darbuotojais keliauja į įvairias tarptautines konferencijas, parodas, susitikimus, yra dovanojami svečiams iš užsienio.

Nors standarte reklaminiams leidiniams priskirtos tik afišos, šių leidinių grupę galima papildyti ir kitais smulkiais leidiniais – lankstiniais, brošiūromis, atvirukais, skirtukais ir t. t. Jie visi atlieka reklaminę funkciją ir yra gausiai leidžiami tokių įstaigų kaip muziejai. Smulkiuosiuose leidiniuose dažniausiai pateikiama pirmiausia lankytoji reikalinga pagalbinė orientacinė medžiaga apie muziejų, jo rinkinių išdėstymą ir turinį. Dažniausiai šie leidinukai yra dalijami nemokamai. Juose pateikiama parodos santrauka, patalpų planas, kelios eksponatų nuotraukos ir pan. Jei muziejus ar konkreti ekspozicija yra dideli,

tokio pobūdžio leidiniuose išskiriami svarbiausi eksponatai, pasiūlomas sutrumpintas rekomendacinis muziejaus ar ekspozicijos apilankymo variantas. Smulkūs dalomieji leidiniai dažniausiai leidžiami keliomis kalbomis, orientuojamasi į skirtingas tikslines auditorijas. Trūkstant lėšų dideliems leidybiniais projektams įgyvendinti, dažnai muziejus išleidžia nedidelę brošiūrėlę, kalendorių ar atvirukų rinkinį ir pan.

Grožinės literatūros kūriniai

Grožinės literatūros leidyboje specializuojasi Lietuvos literatūros ir rašytojų memorialiniai muziejai, taip pat dauguma savivaldybių muziejų. Pastarieji grožinės literatūros žanrų forma leidžia garsių kraštiečių atsiminimus, knygas apie krašto tradicijas, papročius, publikuoja tautosaką, įdomius krašto žmonių religinio, visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo faktus. Daug grožinės literatūros kūrinių yra išleidęs A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus: Antano Vienuolio *Legendos* (2000), Onos Sedelskytės *Užuožerių Antaniukas* (2003), Jono Biliūno *Kūdikystės sapnai* (2005) ir kt.

Leidinių klasifikacijoje pagal informacijos pobūdį taip pat išskiriami *oficialieji ir normatyviniai gamybiniai* bei *gamybiniai praktiniai leidiniai*, tačiau Lietuvos muziejai šių leidinių leidyba neužsiima.

Antroji leidinių grupė – **serialiniai leidiniai** – muziejų leidinių repertuare nėra populiarūs. Knygų serijų leidyba užsiima didieji (nacionaliniai ir kai kurie respublikiniai) Lietuvos muziejai. Iš pastaruosiu metų išleistų knygų serijų žinomiausios – 2000 m. LNM

pradėta knygų serija „Lietuvos fotografijos istorija“. 2000–2001 m. išleistos trys šios serijos knygos, viena iš jų – *Photography of Vilnius 1858–1915* – anglų kalba, o 2007 m. – trečioji knyga *Stanisław Filibert Fleury. Fotografijos*, kurią sudaro įvadiniai straipsniai, albuminės dalys ir išsamūs iliustruoti katalogai pagal muziejaus rinkinius. Eugenijus Karpavičius knygos meno konkurse „Vilnius 2007“ apdovanotas specialiu diplomu už šios knygos apipavidalinimą. 2001 m. pradėta leisti dar viena serija – „Lietuvos kariuomenės karininkai, 1918–1953“. Kasmet LNM išleidžia po vieną šios serijos tomą. Juose spausdinamos Lietuvos kariuomenės karininkų ir karo kapelionų biografijos, iliustruotos portretinėmis ir šeimos nuotraukomis, chronologiškai pateikiama detali Lietuvos kariuomenės ir jos vadovybės struktūra 1918–1953 metais, publikuojama Lietuvos kariuomenės karininkų ir karo kapelionų, Karo mokyklos iki 1940 metų laidų aspirantų ir kariūnų, 1940–1953 metų ginkluoto pasipriešinimo okupantams dalyvių pavardžių sąvada. LNM išleido jau šešis šios knygos tomus. LDM 2003 m. pradėjo leisti knygų seriją „Lietuvos sakralinė dailė“, skirtą parodai „Krikščionybė Lietuvos mene“. LNM 1995 m. pradėta leisti serija „Lietuva. Praeities vaizdai“ netęsiama.

Šiuo metu **periodinių leidinių** Lietuvos muziejai neleidžia. Nuo 1992 m. Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centras ir Lietuvos muziejų asociacija leido specialiai muziejams skirtą periodinį informacinį leidinį „Muziejininkystės biuletenis“. 2003 m. šis

biuletenis tapo žurnalo „Lietuvos muziejai“ sudedamąja dalimi. Šiandien žurnalo „Lietuvos muziejai“ jau nebėra, tačiau egzistuoja virtualių muziejų portalo „Lietuvos muziejai“ projektas, kurį 2003 m. sukūrė ir lig šiol juo rūpinasi Lietuvos dailės muziejaus Skaitmeninių leidinių centras, Lietuvos muziejų asociacija, Žemaičių kultūros fondas, Matematikos ir informatikos institutas.

Lietuvos muziejai leidžia keletą **tęstinių leidinių**. Tokie leidiniai yra svarbus bendrosios muziejaus veiklos įrodymas, įdomus tiek specialistams, tiek plačiajai visuomenei. Aktyviausiai tęstinių leidinių leidyboje reiškiasi Lietuvos nacionaliniai muziejai. Lietuvos nacionalinis muziejus leidžia tris tokius leidinius: „Etnografija“, „Numizmatika“ ir „Restauravimo metodika“, Lietuvos dailės muziejus vieną – „Metraštis“. Tęstiniuose leidiniuose skelbiama ne tik muziejaus darbuotojų, bet ir kitų muziejų specialistų ir tyrinėtojų publikacijos ir tyrinėjimų medžiaga. Lietuvos nacionalinio muziejaus tęstiniai leidiniai orientuoti į konkrečios srities tyrimą (etnografinė muziejininkystė, numizmatika, restauravimo ir konservavimo metodika), o Lietuvos dailės muziejaus „Metraštyje“ pateikiama informacija apie patį muziejų, jo rinkinius ir padalinių veiklą, ekspozicijas, parodas, lankytojus, stažuotes, išvykas. Spausdinamos muziejaus darbuotojų publikacijos, konferencijų, tyrinėjimų medžiaga, išleistų muziejaus leidinių bibliografiniai aprašai. Kadangi tęstinių, kaip ir serialinių leidinių, leidybai reikalinga redakcinė grupė, nuolatinis finansavimas, o Lietuvos muziejų leidybinė veikla yra nereguliari, dažniausiai

finansuojama labai sporadiškai iš specialiųjų programų ir konkursų, todėl tęstinių leidinių leidyba užsiima tik didieji mūsų šalies muziejai.

Daugelyje pasaulio muziejų tokio pobūdžio leidiniai kaip informaciniai biuleteniai yra labai populiarūs. Jie atlieka reikšmingą vaidmenį stiprinant ryšius tarp muziejaus darbuotojų ir siekiant efektyvaus komandinio darbo rezultatų. Juose cirkuliuojanti informacija – tai aktualiausi klausimai ir problemos, susijusios su einamosiomis muziejaus veiklomis, posėdžių ir susirinkimų nutarimai ir pan. Lietuvoje tokio pobūdžio informacija dalijamasi tiesiogiai, todėl informacinių biuletenių muziejai neleidžia, o ir leisti juos šalies muziejams būtų per brangu.

Svarbu paminėti, kad pastaraisiais metais nacionalinių muziejų išleistos knygos tapo reikšmingu kultūros proceso faktu: kasmetinėse knygų mugėse jos priskiriamos prie geriausių Lietuvos leidinių. LNM išleistas katalogas *Dagerotipai, ambrotipai, ferotipai Lietuvos muziejuose* 2001 m. Vilniaus knygų mugėje pripažintas gražiausia metų knyga, o *Vilniaus fotografija, 1858–1915* Rygoje vykusioje knygų mugėje pelnė gražiausios Baltijos regiono knygos vardą. Knygos meno konkurse „Vilnius 2002“ LNM muziejaus leidiniui *Lietuva žemėlapiuose* skirta antroji premija.

MUZIEJŲ ELEKTRONINĖ LEIDYBA

Analizuojant leidinių repertuarą, nesunku pastebėti, jog Lietuvos muziejai užsiima ir elektronine leidyba.

2002 m. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka pradėjo kurti Lietuvos elektroninių išteklių archyvą, kuris numato lietuviškų interneto svetainių ir kitų elektroninių dokumentų archyvavimą ir svarbesniųjų dokumentų katalogavimą. Pagal šio archyvo klasifikaciją egzistuoja du pagrindiniai elektroninių išteklių tipai:

- 1) autonominiai (*off-line*), turintys fizinę formą ir pateikti fizinėse laikmenose (diskeliuose, CD-ROM, DVD);
- 2) neautonominiai (*on-line*), kurie yra prieinami internete arba tam tikrame tinkle [8].

Lietuvos muziejai leidžia tiek autonominius, tiek neautonominius elektroninius leidinius. Tyrinėjant statistinius duomenis [19], nesunku pastebėti, kad skaitmeninių leidinių (autonominių ir neautonominių) skaičius, išskyrus 2006 m., pasižymi augimo tendencija. 2002 m. buvo išleisti tik 14 pavadinimų skaitmeniniai leidiniai. 2007 metais šis skaičius padidėjo net iki 36. Taigi per pastaruosius penkerius metus Lietuvos muziejų skaitmeninių leidinių leidyba išaugo beveik 39 procentais. Šiandien pagrindinis muziejų elektroninės leidybos produktas – *neautonominės interneto svetainės*. Aktyviausias muziejų interneto svetainių kūrimo etapas prasidėjo 2000–2001 metais ir tęsiasi ligi šiol. Šiandien Lietuvoje turime jau kelias dešimtis muziejų elektroninių leidinių internete. Šiuos leidinius pagal tai, kas juos kuria, galima suskirstyti į tokias grupes:

- leidiniai, kuriuos sukūrė ir kuriais nuolat rūpinasi muziejų, kuriems šie leidiniai priklauso, darbuotojai;
- leidiniai, kuriuos pagal muziejų pateiktą medžiagą ir muziejų lėšas sukūrė ir atnaujina kitos firmos;
- leidiniai, kuriuos pagal muziejų pateiktą medžiagą ir muziejų lėšas sukūrė kitos firmos, bet šiuo metu informaciją atnaujina patys muziejų darbuotojai;
- leidiniai, kuriuos pagal muziejų pateiktą medžiagą ir muziejų lėšas sukūrė kitos firmos, tačiau jų niekas šiuo metu neatnaujina.

Lietuvos dailės muziejaus skaitmeninių leidinių skyriaus vedėja Danutė Mukienė išskiria dar dvi muziejų elektroninių leidinių grupes: žinybinių muziejų elektroniniai leidiniai ir viešųjų įstaigų bei privačių muziejų elektroniniai leidiniai [16].

Šiandien dauguma mūsų šalies muziejų turi savo interneto svetaines. Muziejų svetainėse vyrauja daugmaž tos pačios rubrikos: „Muziejaus istorija“, „Padaliniai“, „Ekspozicijos“, „Renginiai“, „Naujienos“, „Kontaktai“, „Informacija lankytojui“, „Projektai“, „Publikacijos“ ir pan. Didesnėse svetainėse tarp rubrikų galima atrasti šias: „Virtualios parodos“, „Renginių akimirkos“, „Įdomybės“, „Tarptautiniai ryšiai“, „Moksliniai tyrimai“. Leidinių struktūra dažniausiai elementari, nesudėtinga: lankytojas nesunkiai gali surasti jam reikalingą informaciją. Egzistuoja versijos užsienio (anglų, rusų, vokiečių) kalbomis. Vertėtų paminėti, kad kuriant ir prižiūrint muziejų skaitmeninius

leidinius ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į pradinį (antraštinį) puslapį. Jis turi būti informatyvus, tikslus, aiškus, tik su pagrindiniais grafiniais elementais, nevarginančiais lankytojo. Čia reikėtų skelbti svarbiausią ir aktualiausią informaciją apie artimiausias parodas, ekspozicijas, renginius, įgyvendinamus projektus. Detaliau nagrinėjant Lietuvos muziejų interneto svetaines, mato, kad daugelyje iš jų pradinė informacija pateikta tinkamai, tačiau yra ir vadinamųjų „negyvų“ leidinių, kurie (dažniausiai dėl darbuotojų svetainių administravimo žinių ir lėšų stokos) yra labai retai arba nuo pat sukūrimo neatnaujinami, kaip antai Zarasų krašto muziejaus interneto svetainė – <http://www.mmlab.ktu.lt/mmlab/ZarasaiE/zkm.htm>, Našios muziejaus interneto svetainė – <http://www.nalsia.lt/> ir kt.

Daugelio muziejų skaitmeninių leidinių dizainas solidus, subtilus, su minimalistiniais animacijos elementais (bėganti eilutė, besikeičiančios nuotraukos puslapio viršuje, judantis logotipas ir pan.). Spalvos neryškios, nevarginančios akių, dominuoja žali, rudi, gelsvi, įvairūs tamsūs atspalviai: Kėdainių krašto muziejaus interneto svetainė <http://www.kedainiumuziejus.lt/>, Kaišiadorių muziejaus interneto svetainė – <http://www.kaisiadoriumuziejus.lt/>, Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus interneto svetainė – <http://www.jmuseum.lt/>, Maironio lietuvių literatūros muziejaus interneto svetainė – <http://www.maironiomuziejus.lt/> ir kt.

Nors daugumos muziejų interneto svetainės yra panašaus stiliaus, pastaruoju metu kuriami ir kiek neįprastesni skaitme-

niniai leidiniai, kaip antai Anzelmo Matučio memorialinio muziejaus (<http://www.alytausmuziejus.lt/matutis/lt.php>), LDM Nacionalinės dailės galerijos (<http://www.ndg.lt/>), Lietuvos jūrų muziejaus (<http://www.jurumuziejus.lt/>) svetainės. Šios svetainės yra daug patrauklesnės, pasižymi kūrybiškumu. Šiandien dauguma muziejų rengia įvairius edukacinius projektus. Juos įgyvendinant derėtų atkreipti dėmesį ir į virtualią erdvę, kurioje šių dienų jaunimas praleidžia daug laiko. Patrauklios, įdomios, atkreipiančios dėmesį turėtų būti ir muziejų interneto svetainės, kuriose apsilankęs vaikas galėtų susipažinti su muziejaus fonduose saugomais turtais, jų istorija, susidomėtų muziejaus veikla ir norėtų jame apsilankyti. Lietuvos dailės muziejaus interneto svetainėje galime atrasti puikų pavyzdį – „Virtualią baroko dailininko dirbtuvę“. Lietuvos jūrų muziejus taip pat dalį savo internetinės svetainės erdvės paskyrė vaikams: specialioje rubrikoje pateikiama vaikams įdomi informacija, fotogalerija, galima parsisiųsti kompiuterio ekrano užsklandų, virtualaus testo būdu pasitikrinti žinias apie vandens pasaulį, skatinama tapti muziejaus bičiulių klubo nariu. Tokie pavyzdžiai įrodo, kad tikrai kūrybiškai galima išnaudoti interneto erdvę ir patraukti mažųjų lankytojų dėmesį.

Išsamiau analizuojant muziejų elektroninę leidybą, galima pastebėti, kad nemažai pirmųjų muziejų sukurtų skaitmeninių leidinių, sparčiai tobulėjant informacinėms technologijoms, jau nebeatitinka elektroniniams leidiniams būtinų reikalavimų: jie yra statiški, nepatrauklaus dizaino ir struktūros

(Lietuvos aviacijos, Literatūrinio Aleksandro Puškino, Molėtų krašto muziejų interneto svetainės). Čia ir vėl išryškėja elektroninės leidybos finansavimo problema. Kai kurių muziejų interneto svetainės dažnai prižiūrimos, tačiau pasitaiko, kad iš jų išimama visuomenei kartkartėmis prisireikiančios informacijos, t. y. nekaupiamas straipsnių archyvas. Taip atsitinka dėl mažo skaitmeninio leidinio dydžio – jame galima skelbti ribotą kiekį informacijos. Deja, ne visi muziejai išgali pasididinti savo interneto svetainės. Pasak LDM SLC vedėjos Dantės Mukienės, dauguma šalies muziejų nemoka struktūruoti elektroniniuose leidiniuose esančios informacijos: labai dažnai naudinga informacija tiesiog išimama, svetainėje nėra archyvų rubrikų. Pasitaiko tokių muziejų, kurie interneto svetainių neturi ir kol kas neketina jų susikurti. Iš devyniolikos anketiniame tyrime dalyvavusių savivaldybių muziejų tokių buvo trys: Skuodo, Kupiškio etnografijos ir Gargždų krašto muziejai.

LRKM Informacinės visuomenės plėtros skyriaus renkamoje statistikoje skelbiami ir virtualių muziejų svetainių lankytojų duomenys [19]. Analizuodami juos matome, kad kasmet virtualių svetainių lankytojų sparčiai daugėja. Nuo 2003 m. šis skaičius kiekvienais metais padidėja maždaug po 200 tūkstančių. 2007 metais muziejų interneto svetainėse apsilankė net 1 105 749 virtualūs lankytojai. Tokie rezultatai rodo, kad neautonominiai skaitmeniniai muziejų leidiniai yra nuolat lankomi. Aiškia augimo tendencija pasižymintis virtualių lankytojų

skaičius leidžia daryti išvadą, kad ypatingą dėmesį muziejai turėtų skirti interneto svetainėse skelbiamų duomenų naujumui, aktualumui ir išsamumui.

Skaitmeninių muziejų leidinių repertuare dažni ir *autonominiai* leidiniai. Jie leidžiami kompaktinių diskų pavidalu. Pastaraisiais metais tokių leidinių Lietuvos muziejai yra išleidę gana nemažai. Kai kuriuose iš jų išskirtinai pristatomi muziejai: pateikiama plati informacija apie muziejaus istoriją, struktūrą, veiklą, kaip antai „Trakų istorijos muziejus“ (Trakai, 2005). Šie leidiniai gausiai iliustruoti, pasižymi informatyviu tekstu, kuriame supažindinama su žymiausiai muziejaus rinkiniais, ekspozicijomis, parodomis, leidiniais, suteikiama galimybė išgirsti muzikos kūrinių. Kompaktiniai diskai pajvairinami žaidimais mokyklinio amžiaus vaikams. Savivaldybių muziejai dažniausiai leidžia miesto ar rajono istorijai ir paveldui skirtas kompaktines plokšteles. Jose pateikiama informacija apie rajonų gyvenvietes, gamtą, istoriją, kultūros paveldą, žmones, taip pat su rajonu susijusi bibliografinė informacija, istorinė chronologija, vietovardžiai, žemėlapiai, videofilmai, fotografijos, muzikos įrašai ir žaidimai, kaip antai Kaišiadorių muziejaus išleisti kompaktiniai diskai „Kaišiadorių rajonas“ (Kaišiadorys, 2004), „Kaišiadorių rajono kraštotylinė bibliografija“ (Kaišiadorys, 2001). Išleisti kompaktiniai diskai, kuriuose siekiama atspindėti kuo platesnę regiono liaudies dainų žanrų įvairovę, kaip antai „Paukštelių linksmumas“ (Kaišiadorys, 2004).

Vykdamas edukacinius projektus išleista keletas mokomųjų kompaktinių diskų, skirtų mokytojams, darželių auklėtojams, folkloro ansamblių vadovams, visiems besidomintiems lietuvių tradicine kultūra. Tokio pobūdžio skaitmeniniai leidiniai – puiki aiškinamosios muziejinės komunikacijos forma, kuri galėtų būti plėtojama daugelyje Lietuvos muziejų.

IŠVADOS

Muziejus paprastai suvokiamas kaip įstaiga, kur renkami, tiriami ir rodomi materialinės ir dvasinės kultūros dalykai. Telkimas, analizė ir eksponavimas – pagrindiniai, tačiau ne visi muziejaus darbai. Muziejus – ypatinga viešoji erdvė, kurios dvasią ne mažiau už eksponuojamą praeities palikimą formuoja lankytojų – suvokėjų patirtis ir išpūdziai. Taigi muziejui lankytojas yra būtinas. Be lankytojų muziejus negali įgyvendinti savo tikslų ir misijos.

Kad užmegztų kuo geresnį ryšį su visuomene, muziejus turi pasirinkti, kokiū būdu tai padaryti. Muziejui svarbus komunikacijos efektyvumas, todėl vienu metu jis naudoja tiek rodomąsias, tiek aiškinamąsias muziejinės komunikacijos formas. Viena iš pastarųjų formų yra leidiniai, turintys didelį pranašumą – publikacijos nėra susijusios su konkrečia vieta ir konkrečiu laiku, todėl turi galimybę plisti ir taip pasiekti įvairias muziejaus tikslines auditorijas.

Plisdami visuomenėje muziejaus leidiniai atlieka ne tik lankytojų informavimo, bet ir reprezentavimo funkciją – tai viena iš svarbiausių ryšių su visuomene priemonių,

padedančių sukurti muziejaus įvaizdį, tinkamai atspindėti jo veiklą, kaupiamą kultūros ar gamtos paveldą, muziejininkų tyrinėjimus, mokslo žinias. Muziejaus leidiniai atlieka svarbų vaidmenį ugdant visuomenės meninį skonį, intelektualumą. Aktualindami kultūros paveldą, muziejų leidiniai atlieka kultūros ir menų tarpusavio ryšių palaikymo funkciją.

Analizuojant leidybinės veiklos Lietuvos muziejuose organizavimą, šiame straipsnyje buvo išskirti keturi muziejų modeliai. Ištyrus 37 mūsų šalies muziejus, galima daryti išvadą, kad didieji Lietuvos muziejai, t. y. visi trys nacionaliniai ir trys respublikiniai, turi specialiuosius leidybos padalinius, o mažesniuose, kurių daugumą sudaro savivaldybių muziejai, leidybos projektus kuruoja kiti padaliniai. Į tiriamų muziejų imtį nepateko nė vienas muziejus, kurio leidybinę veiklą organizuotų specialus leidybos padalinys. Taigi akivaizdu, kad tokio pobūdžio leidybos organizavimas Lietuvoje nepaplitęs.

Ištyrus muziejų leidybos padalinius, galima teigti, kad jie yra tarsi nedidelės leidyklos, kuruojančios ir vykdančios leidybos projekto etapus. Pagrindinės šių padalinių pareigybės – skyriaus vedėjas, redaktorius, dailininkas (dizaineris-maketuotojas). Muziejai, turintys atskirus leidybą kuruojančius skyrius, santykius su partneriais dažniausiai užmezga tik fondoieškos, spausdinimo, reklamos ir platinimo etapuose. Aktyviau su partneriais bendradarbiauja leidybos padalinių ir leidybinį darbą išmanančių specialistų neturintys muziejai. Kad muziejus, ypač mažas, sukurtų tinkamą įvaizdį visuomenė-

je, savo leidinių turinio ir apipavidalinimo kokybei turi skirti ypatingą dėmesį. Deja, kai kurie muziejai šioje srityje vis dar stokoja patirties, todėl rinkdamiesi partnerius jie turėtų iš anksto pasidomėti, ar įmonė, asmuo turi kultūrinių įstaigų publikacijų leidybos patirties. Visada pravartu pasikonsultuoti su leidybos specialistais. Leidybos projektų organizavimo įgūdžiais turėtų pasidalyti specializuoti didžiųjų muziejų padaliniai. Tokia praktika galėtų užsiimti ir Lietuvos muziejų asociacija, į organizuojamų kvalifikacijos kėlimo kursų programą įtraukdama ir leidybos organizavimo įgūdžių tobulinimo paskaitų. Leidybą išmanančių muziejų specialistų trūkumą galima pagrįsti ir itin dažnai visuomenėje aktualinama problema – mažu kultūros darbuotojų atlyginimu.

Dar vienas svarbus leidybinės muziejų veiklos veiksnys – finansavimas. Pagrindiniai šalies muziejų finansavimo šaltiniai yra Lietuvos valstybė, miestų savivaldybės, muziejų steigėjai, įvairios specialiosios programos, fondai ir kiti teisėtai įgytų lėšų davėjai. Daugiausia muziejų leidinių išleista LRKM specialiųjų programų ir Kultūros rėmimo fondo programų lėšomis. Nors finansuojamų programų, į kurių sritį patenka muziejinė leidyba, egzistuoja gana daug, ne visi muziejai aktyviai dalyvauja fondoieškoje. Todėl verta pripažinti, kad muziejininkų aktyvumas – svarbus veiksnys, lemiantis leidybos projektų įgyvendinimą ir jų rezultatus.

Patyrinėjus projektų įgyvendinimo etapus, pastebėta muziejų leidžiamų leidinių reklamos stoka. Dauguma muziejų neskelbia informacijos apie leidinius net savo inter-

neto svetainėse, o tie, kurie skelbia, neskiria pakankamai dėmesio jos pateikimui. Kad knyga sudomintų į svetainę užklydusį muziejaus lankytoją, turėtų būti pateikta bent anotacija, bibliografinio aprašo ar viršelio nuotraukos tikrai nepakanka. Išleidę naujus leidinius, muziejai taip pat turėtų aktyviau bendradarbiauti su žiniasklaida. Puikus leidinių pristatymo būdas – dalyvavimas kasmetinėje Vilniaus knygų mugėje. Mažųjų muziejų leidinių pristatymu šiame renginyje galėtų pasirūpinti Lietuvos muziejų asociacija.

Svarbu paminėti, kad neišplėtotas leidinių, ypač savivaldybių muziejų, platinimo etapas. Nors leidiniai platinami ne tik pačiuose muziejuose, šie galėtų dinamiškiau bendradarbiauti su leidinių platinimo įmonėmis.

Analizuojant pastarųjų metų muziejų tradicinių leidinių repertuarą, kuris pasižymi augimo tendencija ir formų įvairove, galima daryti išvadą, kad Lietuvos muziejai specializuojasi leisti neperiodinius ir serialinius leidinius. Dauguma leidinių yra aukštos turinio ir apipavidalinimo kokybės. Periodinių leidinių leidyba neužsiima nė vienas muziejus, tačiau šių leidinių stygių kompensuoja skaitmeninis leidinys – portalas „Lietuvos muziejai“. Leidinių repertuare akivaizdus tęstinių leidinių trūkumas. Juos leidžia tik LNM ir LDM. Tokie leidiniai yra svarbus bendrosios muziejaus veiklos įrodymas, įdomus tiek specialistams, tiek plačiajai visuomenei, todėl šių leidinių turėtų būti daugiau.

Tiriant repertuarą pastebėta, kad nepakankamai dėmesio skiriama mažiau į visuomenę integruotoms grupėms, t. y. vaikams, neįgaliesiems ir pan.

Pastaruoju metu muziejai vykdo daug edukacinių projektų, tačiau tokio pobūdžio leidinių kol kas išleista labai mažai. Siekiant išugdyti intelektualią, skaitančią ir kūrybišką visuomenę, ypatingą dėmesį reikėtų skirti jaunajai kartai. Vaikų ir jaunimo pažintis su kultūros paveldu neturėtų apsiriboti ekskursija ar švente muziejuje. Muziejaus ir jaunojo lankytojo ryšį galėtų sutvirtinti kūrybiškai parengti šviečiamojo pobūdžio leidiniai. Svarbu, kad tokie leidiniai būtų leidžiami didesniais tiražais ir plistų įvairiose švietimo įstaigose (mokyklose, laisvalaikio centruose ir pan.). Prie tokios iniciatyvos galėtų prisidėti ne tik muziejai, panašius projektus remianti Kultūros ministerija, bet ir Švietimo ir mokslo ministerija.

Lietuvos muziejai aktyviai plėtoja ir elektroninę leidybą. Pastaraisiais metais ji turi tendenciją augti, tačiau vertėtų pabrėžti, kad modernėjant technologijoms ne visi muziejų leidiniai yra geros kokybės ir atitinka šiuolaikinius skaitmeniniams leidiniams keliamus reikalavimus. Išryškėjusi interneto svetainių administravimo spraga leidžia daryti išvadą, kad muziejų darbuotojai šioje srityje stokoja įgūdžių.

LRKM renkama muziejų statistika fiksuoja ir virtualių lankytojų skaičių – jis auga. Taigi tokia tendencija leidžia daryti išvadą, kad elektroniniai neautonominiai muziejų leidiniai yra populiarūs visuomenėje, todėl turi pasižymėti informacijos naujumu.

LRKM Informacinės plėtros skyriaus kasmet renkama statistika rodo, kad muziejų leidinių pavadinimų skaičius vis didėja. Naujųjų technologijų amžiuje visuomenei tolstant nuo tokių kultūrinių erdvių kaip muziejus, tenka koja kojoni žengti ir mo-

dernėti. Komunikuoti ne tik rodant, bet ir kūrybiškais būdais, patrauklaus turinio ir išvaizdos leidiniais aiškinant (interpretuojant) kultūros ir gamtos paveldą, t. y. leidžiant kokybiškus, įdomius leidybos produktus ir platinant juos visuomenėje.

NUORODOS

1. BUDRYS, Romualdas. *Lietuvos dailės muziejaus 2007–2009-ųjų metų strateginis veiklos planas* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos dailės muziejus, 2007 [žiūrėta 2006 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ldm.lt/>>.

2. BUDRYS, Romualdas. *Lietuvos dailės muziejaus 2008–2010-ųjų metų strateginis veiklos planas* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos dailės muziejus, 2008 [žiūrėta 2006 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ldm.lt/>>.

3. ČEPYTĖ, Julija. Nauja rusiškoji leidinių klasifikacija. *Knygotyra*, 2004, t. 43, p. 193–215.

4. *Etninės kultūros projektų dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų taisyklės* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2006 [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkmlt/go.php/lit/Etnine_kultura/226>.

5. *ISBD(CR): International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources: 2002 Revision* [interaktyvus]. [München], 2002 [žiūrėta 2008 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/vii/s13/pubs/isbdcr-final.pdf>>.

6. *KRF kultūros ir meno projektų rėmimo prioritetai* [interaktyvus]. [Vilnius]: Kultūros rėmimo fondas, 2008 [žiūrėta 2008 m. kovo

22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ksrf.lt/index.php/m/Meniu/a/MeniuKlik/id/279>>.

7. KVIETKAUSKAS, Rolandas. Kultūros paveldo skaitmeninio koordinavimo perspektyva Lietuvoje. *Tarp knygų*, 2005, nr. 9, p. 1–4. ISSN 0868-8826.

8. *Lietuvos elektroninių išteklių archyvas* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2002 [žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ei.libis.lt:8080/>>.

9. *Lietuvos kultūros politika*. Europos Tarybos programa „Nacionalinės kultūros politikos apžvalgos“. Vilnius, 1997, p. 144–147. ISBN 9986-590-53-1.

10. *Lietuvos nacionalinio muziejaus 2008–2010 metų strateginis veiklos planas* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2008 [žiūrėta 2008 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lnm.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=217&Itemid=299>.

11. *Lietuvos Respublikos Muziejų įstatymo pakeitimo įstatymas* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos Seimas, 2003 [žiūrėta 2008 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213246&p_query=&p_tr2>.

12. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės pro-*

- gramos patvirtinimo* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos Seimas, 2003 [žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213471>.
13. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programos patvirtinimo* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos Seimas, 2007 [žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=294031&p_query=&cp_tr2=>>.
14. *Lietuvos tūkstantmečio programa* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija, 2003 [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lietuvaival1000.lt/programa.htm>>.
15. *Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos reglamentas* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija, 2004 [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lituanistika.lt/Komisija_programa/Reglamentas.htm>.
16. MUKIENĖ, Danutė. Muziejai interneto erdvėje. Koks tolesnis mūsų kelias? *Muziejų rinkytės biuletenis*, 2001, nr. 5/6, p. 8–9. ISSN 1392-5326.
17. *Muziejinės veiklos programa* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2008 [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Muziejines_veiklos_programa/239>.
18. *Muziejininkų mokymams bus skirta 0,5 mln. Lt lėšų* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos muziejai, 2008 [žiūrėta 2008 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.muziejai.lt/panorama.htm>>.
19. *Muziejų statistika* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos muziejai, 2008 [žiūrėta 2008 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.muziejai.lt/statistika.htm>>.
20. *Nevyriausybinių organizacijų kultūros projektų finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų taisyklės* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2007 [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkm.lt/go.php/lit/nevyriausybinu_organizaciju_kulturos_pr/25/97/0/5>.
21. *Regionų kultūros projektų finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų taisyklės* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2006 [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Regionu_kultura/247>.
22. SELIUKAITĖ, Irena. Etninės kultūros plėtros valstybinė programa ir muziejų projektai iš Lietuvos muziejai [interaktyvus]. 2003, [nr.] 4 [žiūrėta 2008 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.museums.lt/Zurnalas/Seliukaite_2003_4.htm>. ISSN 1648-7109.
23. *Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektų dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų taisyklės* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2006 [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Vaiku_ir_jaunimo_kulturines_edukacijos_p/250>.
24. WAI DACHER, Friedrich. *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Vilnius, 2007. 533 p. ISBN 9955-415-69-5.

ORGANIZATION OF PUBLISHING IN LITHUANIAN MUSEUMS: CHARACTERISTICS AND TENDENCIES

LAURA JANKEVIČIŪTĖ

Abstract

The object of this article is the publishing work of Lithuanian museums. Of late years, the problem of information circulation about the heritage of our country, the necessity of the elevation for the prestige of museums and the development of museums' opportunities in the market of leisure are being analysed in Lithuania. Therefore, the object of this article is very relevant in the context of these problems. Analysis and researches show the role of publishing of museums: organization, characteristics, results and tendencies of improvement. A new approach to publishing as a form of museum communication reveals the current situation.

The point of this article is to show the principal guidelines of publishing organization in museums and characteristics of their publications. The tasks of the article are to study the

role of museum communication, its forms, the importance of publishing and publications in the process of museum functioning; to scrutinize the general features of this activity: section of publishing, incumbencies, stages of publishing projects realization, sponsorship, companions, characteristics of publications.

In the process of writing, special literature, different articles of Lithuanian and foreign researchers and information of the Internet were used. A lot of facts were, given by employees of the museums. The statistics were taken from the section of Information Society Development in the Ministry of Culture, which every year collects this information and publishes it in the portal *www.muziejai.lt*.

The article could be useful not only for academic society, but also for various specialists of culture.

Įteikta 2008 m. rugsėjo mėn.